

Handstein – obnovenie baníckej tradície

TOMÁŠ BANCÍK, Slovenský Mineralogický Spolok, Viestova 26, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika; tomas.bancik@gmail.com

Handsteiny patria medzi najcennejšie prejavy baníckeho umenia a kultúrnej histórie banských oblastí. Do dnešných dní zostalo nemnoho exponátov, ktoré odzrkadľujú majstrovské diela väčšinou neznámych zlatníkov a baníkov.

Pod pojmom handstein rozumieme rôzne rudy a minerály, ktoré sú umelecky dotvorené baníckymi motívmi, resp. v diele sú použité miniatúry banských stavieb a bežnej činnosti baníka. Ako materiál je v prevažnej miere použité striebro, meď, drevo a postriebené alebo pozlátené podstavce spolu s minerálmi. Spojovací materiál tvorí živica. Ide o umeleckú prezentáciu nerastného bohatstva z miestnych banských oblastí, ktorá má poukázať nielen na výnimočnú kvalitu rudy v baniach, ale aj na mimoriadnu zručnosť domácich remeselníkov.

Prvé handsteiny pochádzajú zo 16. storočia zrejme z Jáchymova. Odtiaľ sa rozšírili do Banskej Štiavnice, Kremnice a hlavne Banskej Bystrice, ktorá sa v 17. a 18. storočí stala strediskom výroby týchto umeleckých diel na území dnešného Slovenska.

Handstein slúžil ako darček, ktorý sa odovzdával významným osobnostiam pri výnimočných príležitostiach. V roku 1764 dostali tri handsteiny pri svojej návšteve stredoslovenských banských miest následník trónu Jozef II., jeho brat arcivojvoda Leopold a vojvoda Albert Sasko-Tešínsky. V súčasnosti je možné vidieť ukážky týchto diel v múzeách (Bochum, Viedeň, Budapešť) a v umeleckých kláštorných zbierkach (Innsbruck, Klosterneuburg).

Na tradíciu handsteinu ako výnimočného daru nadviazalo v roku 2018 znovu mesto Banská Bystrica, kde pri návšteve mesta Augsburg (pri predstavení projektu Európskej Fuggerovskej cesty), odovzdal primátor Ján Nosko predstaviteľovi Augsburgu novovytvorený handstein, ktorým sa tak po viac ako

Primátor J. Nosko odovzdáva handstein kolegovi z Augsburgu – 19. 4. 2018. Foto: T. Bancík

250 rokoch obnovila táto banícka tradícia.

Pri výrobe handsteinu, ktorého základ tvorí postriebený secesný nástolec zo Sandriku Hodruša-Hámre, boli v prevažnej miere použité minerály z okolia Banskej Bystrice, ktorá je svetoznáma ťažbou medených rúd a aj sekundárnymi minerálmi medi, ktoré sa popri ťažbe nachádzali. Zo Španej Doliny sú tu vzorky malachitu, azuritu a chalkofylitu – sekundárne minerály Cu, ďalej je zakomponovaná ruda medi tetraedrit, ktorý bol v minulosti jedným z hlavných ťažených minerálov. Obsahuje podstatné množstvo striebra, ktoré tvorilo významný podiel na zisku Thurzovsko-fuggerovskej mediarskej spoločnosti v prvej polovici 16. storočia. V tele handsteinu je vytvorený portál

Handstein z roku 1674 zo Španej Doliny. Zo zbierok múzea v Siegene. *Foto: T. Bancík*

bane, tvorený z rýdzej medi, ktorá prešla prvou tavbou. Meď pochádza tak isto zo Španej Doliny. Ľubietovú prezentujú minerály pseudomalachit, libethenit a euchroit, pričom posledné dva spomínané minerály sa prvýkrát pre svetovú mineralógiu v roku 1823 popisali práve z tohto baníckeho mestečka. Z tohto okolia, konkrétne z Povrazníka sa tu nachádzajú aj vzorky drevného opálu, ktorý sa svojou kvalitou v týchto ukážkach radí k polodrahokamom a je vhodný na výrobu rôznych šperkov. Na dotvorenie celkovej scenerie diela boli použité aj minerály pochádzajúce z Banskej Štiavnice, konkrétne galenit, chalkopyrit a sú tu aj kryštály kremeňa.

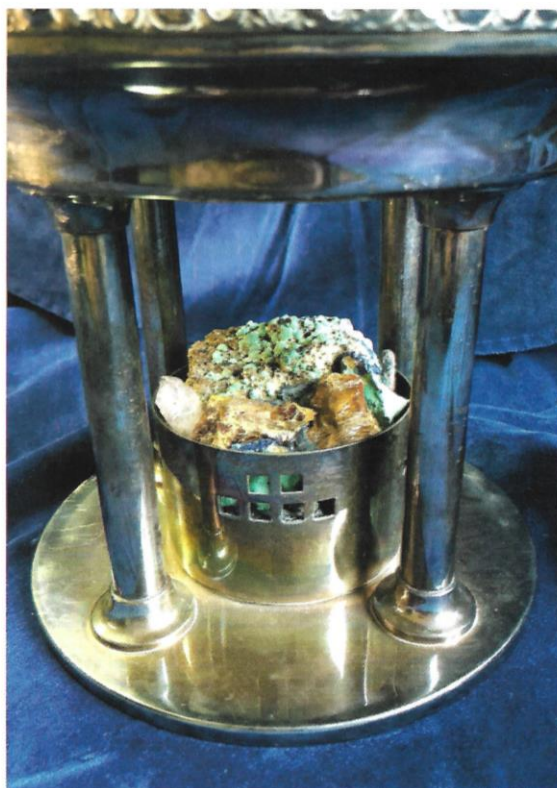
Všetky minerály a rudy nachádzajúce sa na handsteine dodal Tomáš Bancík. Na vrchole tohto diela sa nachádza erb mesta Banská Bystrica a trojzubec, ktorý bol znakom rodiny Fuggerovcov. Obidve tieto insígnie boli vyrobené Ľupčianskymi kovožavodmi s.r.o. Výslednú podobu diela dodal Mgr. art. Miloš Packo, ktorý je reštaurátorom a konzervátorom Stredoslovenského múzea.

Verím, že začiatok tejto baníckej tradície, obnovený po niekoľkých storočiach, nebude len osamotným pokusom a v budúcnosti budú nasledovať ďalšie diela, ktoré obohatia banícku kultúru v našom regióne.

ZDAR BOHI

Handstein 2018, Banská Bystrica. *Foto: T. Bancík*

Spodná časť nástolca handsteinu 2018.

Foto: T. Bancík